

K otázce archivování VŠKP:

VYSOKOŠKOLSKÉ KVALIFIKAČNÍ PRÁCE A ZÁSADY NAKLÁDÁNÍ S NIMI Z POHLEDU ARCHIVÁŘŮ

Doporučení

Verze 1.1

Zpracovali:
Petr Grulich
Iva Horová

Praha
2007-08-30

OBSAH

Úvodem

Vysokoškolské kvalifikační práce (pracovně VŠKP) jsou v současné době v české archivářské obci velmi diskutovanou záležitostí. Názory na to, jak je pojímat a následně tedy také dlouhodobě uchovávat, se v zásadě dělí na dva přístupy. Skupina tvořená větší částí archivů vysokých škol a těmi pracovníky státních archivů, kteří se problematikou vysokých škol zabývají, vnímá VŠKP jako archiválie. Skupina tvořená některými úředníky archivní správy MV ČR VŠKP za archiválie nepovažuje a ráda by archivy vyvázala z povinnosti plošné péče o ně. Tento názor je však menšinový a nevychází ze znalosti prostředí VŠ. Je však možné, že stanovisko bude postupem doby sjednoceno, nebo výklad upraven. Uvedené doporučení však vychází ze stavu, který lze v tuto chvíli považovat za legální a opírající se o znalost věci.

Východiska

Zatímco dnes je stav na českých VŠ z hlediska archivního postavení VŠKP velmi diverzifikovaný, geneze byla pro všechny jednotná. Dle výnosů ministerstva školství č.j. 11834/57 ze dne 16. 7. 1958 a č.j. 10324/60-L ze dne 1. 4. 1960 byly diplomové a jim podobné práce považovány za archiválie se skartačním znakem A10.¹

Tento stav byl později poopraven výnosem MŠ ČSR č.j. 1915187-491 z 24. 6. 1987, který diplomové práce rekvifikoval na V20 s tím, že kritériem pro výběr ve skartačním řízení měl být přínos práce vědě a výzkumu. Práce vyššího stupně pak měly znak A20.² Snad žádná z VŠ však výběr a následnou skartaci prací neprovedla. Ono kritérium pro výběr diplomových prací se totiž ukázalo jako prakticky velmi těžko uchopitelné.

Po „sametové“ revoluci došlo k výraznému rozvolnění poměrů na všech VŠ v republice a k rozvratu spisové služby jako celku. Tento rozvrat začal být na přelomu století pozvolna napravován a jeho napravování trvá mnohde dodnes. Při tomto napravování také z onoho síta spisové služby na řadě škol VŠKP vypadly a ocitly se tak z archivního hlediska bez náležité péče.

Současná situace

Dnes většina odborné veřejnosti vnímá postavení VŠKP přibližně takto:

Jde o tzv. školní díla, tedy o „díla vytvořená žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení“.³ Dovozeno do důsledku to ovšem znamená, že tyto práce svým způsobem, minimálně z části, jsou dokumentem vzešlým z činnosti organizace. Svým způsobem taktéž vypovídají o činnosti organizace. Tím naplňují znaky archiválie.

Druhou podstatnou premisou je skutečnost, že vysokoškolská závěrečná práce, resp. její sestavení a následná obhajoba je nedílnou součástí studia na vysoké škole a stejně tak nedílnou součástí státní závěrečné zkoušky.⁴ Záznam o obhajobě práce je spolu s posudky součástí protokolu o státní závěrečné zkoušce/státní doktorské zkoušce, a ten je potom součástí tzv. osobního spisu studenta/studijního spisu. Tento spis obsahuje veškeré údaje o průběhu studia absolventa a je jednoznačnou archiválií. Je přitom nesmysl uchovávat pouze posudky k práci, protože ty se odkazují na konkrétní text v práci.

Z těchto důvodů jsou VŠKP archiválií. Provedení výběru mezi nimi je přitom navíc i logickou chybou, protože princip skartačního řízení je založen na výběru celé typové řady dokumentů. A zde je typovou řadou buď bakalářská práce, nebo diplomová práce, nebo práce rigorózní atd.

To, že jsou VŠKP archiválií, však neznamená, že každá VŠ je povinna je uchovávat v archivu či spisovně.⁵

¹ A10 znamená po 10 letech v organizaci uložit na dobu trvalou do archivu (státního či univerzitního).

² V20 znamená, že po uplynutí lhůty 20 let měl být archivem příslušným pro skartační řízení proveden výběr za účelem trvalého uložení. Zbytek prací měl být skartován.

³ § 35, odst. 3) zákona č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů ve znění pozdějších předpisů (dále jen autorský zákon).

⁴ § 45, odst. 3; § 46, odst. 3) a 5) a § 47, odst. 4) zákona o VŠ

⁵ Spisovna je pracoviště zajišťující uložení písemností v organizaci do doby skartačního řízení.

Asociace knihoven vysokých škol ČR
Odborná komise pro otázky elektronického zpřístupňování vysokoškolských kvalifikačních prací

Minimálně na dobu skartační lhůty⁶ je plně v kompetenci té které VŠ určit, kým budou práce spravovány. Mohou tedy být bez jakéhokoliv problému uloženy v knihovně. Stejně tak i po uplynutí této lhůty je možné oddálit jejich předání archivu s tím, že práce jsou provozně nadále potřeba (byť jenom tím, že tvoří ucelenou sbírku, která je dále doplňována) a po dohodě s příslušným archivem je možné práce dále držet v organizaci, např. právě v knihovně. Zde však jednoznačně platí podmínka dohody s archivem.

Příslušný archiv je za jakékoliv pochybení vedoucí k porušení archivního zákona oprávněn uvalit velmi vysokou pokutu.

Školy s akreditovaným univerzitním archivem

V případě těchto škol se jistě již VŠKP staly v té či oné míře objektem zájmu archivářů a zajisté zde již byla nastavena konkrétní pravidla. Pokud je univerzitní archiv akreditován ve smyslu archivního zákona, je tedy archivem příslušným pro skartační řízení. Potom je to on, kdo upravuje podmínky, co s VŠKP činit po uplynutí skartační lhůty. Ta ovšem může být na každé škole jinak dlouhá a je stanovena v jejím spisovém a skartačním řádu.

Školy, které vlastní univerzitní archiv nemají

Zde je třeba zjistit, zda jsou VŠKP zařazeny do spisového a skartačního řádu příslušné školy. Pokud tam jsou a mají ve skartačním rejstříku/spisovém plánu přiřazen nějaký znak (např. V20 či A10 nebo A20), potom je potřeba postupovat v souladu s tímto řádem. O práce by se měl dále zajímat příslušný státní oblastní archiv. Pověřený zástupce školy by měl s příslušným archivem navázat kontakt a dotázat se na záměry archivu v této věci. Pravděpodobně archiv bude mít zájem na dohodě se školou. Jednak proto, že o VŠKP je vedena diskuze a jednak pro jejich velkou prostorovou náročnost. Škole tedy prakticky zpravidla nehrozí, že by o VŠKP přišla. Naopak, může se uchránit případné statisícové pokuty ze strany archivu.

Pokud však VŠKP ve spisovém a skartačním řádu dané školy zařazeny nejsou, potom je vhodné vyvolat vnitrouniverzitní diskusi, co s nimi. Stanovisko archivářů je v tomto směru jasné – do řádu patří, a to jako „A-něco“ (A0, A10, A20 nebo třeba i A100). O obsahu řádu však rozhoduje každá škola s tím, že archiv řád připomínkuje a schvaluje.

DOPORUČENÍ

V každém případě doporučujeme, aby si škola udělala v této věci jasno. Je navýsost rozumné se informovat na záměry a přístup příslušného oblastního archivu k Vaším VŠKP. Obava, že by si archiv chtěl práce převzít, je opravdu zcela nepravděpodobná. Zájem státních archivů je obvykle spíše právě opačný. Pokud ve škole existuje univerzitní archiv, potom, i kdyby měly být práce tímto archivem převzaty, i nadále zůstanou ve škole a při dobré vůli je možné i v archivu nastavit takový režim, který se od knihovni péče o VŠKP prakticky neliší. Mimoto existuje instituce tzv. archiválie uložené mimo archiv, kdy příslušný archiv (např. univerzitní), vede archiválii (např. VŠKP) ve své evidenci, ale fyzicky o ni pečují někdo jiný (např. muzeum nebo knihovna).

Závěrem : eVŠKP z pohledu archiváře

Uplynulé dva roky znamenaly velký posun v oblasti trvalé archivní péče o elektronické archiválie. S existencí digitálních archiválií počítá, byť neobratně i platná novela archivního zákona. Archivní správa MV ČR, jako hlavní metodický orgán českého archivnictví, dokonce univerzitním archivům veřejně deklarovala svůj souhlas s digitálním ukládáním právě VŠKP. Dnes již tedy neexistuje žádná zákonná překážka omezující ukládání VŠKP v digitální podobě. Argumenty typu „klidně si VŠKP sbírejte v digitální podobě, ale do archivu je odevzdáte vytištěné, protože jinak to zákon neumožňuje“, již proto nejsou oprávněné. Nicméně je právem příslušného archivu, aby si stanovil, v jaké podobě chce archiválie přebírat. Pokud tedy archiv řekne, že pro účely odevzdání do archivu musí mít práce písemnou podobu, má na to zatím právo. To se týká zejména archivů státních, které jsou limitovány vznikem prvního digitálního archivu v ČR (vznikl 1.1.2007), kterým je 5. oddělení Národního archivu ČR. Ten jediný je zatím mezi státními archivy předurčen k trvalému ukládání digitálních archiválií. Předpokládaný vývoj je ale takový, že právo digitálního archivu pro jakoukoliv agendu (tedy nejen pro VŠKP) bude náležet i vybraným regionálním archivům a my usilujeme, aby mezi ně byly

⁶ Skartační lhůta je lhůta od vyřízení písemnosti (zde od obhajoby) do skartačního řízení vedoucího v tomto případě k předání prací do příslušného archivu.

Asociace knihoven vysokých škol ČR
Odborná komise pro otázky elektronického zpřístupňování vysokoškolských kvalifikačních prací

zařazeny i vybrané archivy VŠ. Potom by e-VŠKP mohly být uloženy tam, a to i z jiných škol.